

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Den Advocaet Van Qvaede Saeken Met Naeme Daniel Van Henghel Predikant Tot Uytrecht

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1673

Eerste Deel. Van het aenroepen der Heylighen, [et]c.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71559](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71559)

EERSTE DEEL.

Van het aenroepen der Heylighen, &c.

I. ARTYKEL.

Onwetentheyt van Daniel Henghel
aengacnde het bedwanck tot
de Religie.

De religie / seyt hy / Pag. 4. en behoort niet te
gaen tot tyrannie / geweld / verbolginge / dwanck
consentie / ende het dooden der ghene die men
betteren hout.

Boort eerst / my dunckt dat desen man gheen onder-
sicht en siet tusschen jemandt dooden doot tyrannie ,
of doot geweld.

Hy moest weten dat tyrannie bestaet naemelijck in
dooden bande onnossele teghen alle rechten en wet-
ten maer het dooden doot geweld, dat is / teghen den
ghebeden danck van de ghene die ghedoodt worden / ge-
weert oock wettelijck ende volghens de rechten /
Magistraten en Prinsen ten opsichte bande mis-
daden: Het eerste is moorden , het tweede is

of / wat wilt Daniel hier mede segghen / ofte be-
spreken dat de Catholijcken tyrannen gheweest sijn /
maer hy de eerst opkomende Calvinisten hebben ge-
sicht wie sal dit konnen aen-nemen als die gheen d.
van den 28. kan. wel hoe waeren dan die eerste Cal-
vinisten onnossele die het heel landt in blam ende byer-
den die niet alle de ghesetelijcke ergher lees-
ten als beesten die de kercken / ghelijck als pu-
de straet schenders / veroofden van al het gout en
sijner die teghen haeren wettighen Coninck rebel-
leren waeren dese monsteren van menschen onnos-
sele die gheue die ober haer bonnisse streken / waren
A 3 't niet

6
 't niet haere wettighe Heeren/meesters/ en Magistren/die recht hadden om soo grouwelijcke schelmschicken te straffen?

Dat leert ghe nu Daniel: Maer laet ons eben wel hoozen hoe ghy betuyfen wilt datmen niemant dwinghen en magh om syn gheloof af te gaen/ ende een ander t'aenbeerden.

De wapenen, seght ghy upt Paulus 2. Cor. 10. 4. van onsen kriigh en sijn niet vleeschelijck, maer gheestelijck, krachtigh door Godt, tot nederwerpinghe der stercke.

Ghy moest hier ober eerst utwen Bijbel te rode gaen hebben / om te sien wat dit woordelen vleeschelijck hier beteeckent/ ghy sout daer ghebonden hebben Num: 10. dat het hier beteeckent bedrieghlijck: Welckenne dat bedrieghlijcke wapenen in materie van religie altijd ongheozloft zijn: Maer nu sout ghy eens een argument moeten stellen in debira forma om daer upt te besluyten dat men niemant dwinghen en magh tot de religie. Dat soude ick geern eens sien.

2 Seght ghy upt den selven Paulus Ephes. 6. 17. Het Woort Godts is het sweert des gheests daer men fier mede verhten moet.

Daniel, ghy zijt wederom qualijck bedacht / om ghemisschien datghe wyser wilt zijn als utwen Bijbel die Num: 28. dit segghen van Paulus verstaet van het verhten teghen den Satan ten tijde van de verhtinghe; soo draeyt ghy van dese woorden seer qualijck op het dwinghen/ dooden/ of straffen der ketteren/ ofte wilt ghe misschien segghen dat den Satan ende eenen ketter al een dinck is?

3. Seght ghy upt 2. Cor. 2. 4. dat Paulus sijn seken aenghenaem maeckte by alle conscientien der menschen door openbaringhe der waerheyt.

Uwen Bijbel antwoort dat ghy dese beschijffeninghe niet verstaet / want hy seght Num: 4. dat Paulus fier spreect van de uytvluchten, op-pronckingen, ende bedriegheryen der valsche Apostelen, die haere prekinghen nae de menschelijke wijsheyt wilden voeghen, om nae de gheneghentheydt der menschen om die te behagen, ende daerentusschen haers selfs ghemack ende eere me

alke bemantelinghen te voorderen, maer wy / seght Paulus, handelen eenvoudelijck.

Crecht nu eens hier upt dese consequentie / ghelijck ghe sout moeten doen hebben: Ergo men magh de menschen niet dwinghen tot het gheloof.

Ghy seght 4. dat onsen Salighmaeker niet gheboden en heeft de ongeloobighe te dwinghen ofte te doo-
ren: ende dat d' Apostelen Christi, sonder dwanck ofte ghewelt de heele werelt bekeert hebben: Dan voeght ghy 't noch by: Wy oordeelen dat Plato ende Seneca ghelijck ghesegt hebben dat de straffe van jemandt die dwael, behoort te zijn, beter ghelcrt te worden; Doog dwagghen worden gheene menschen tot beter opinie ofte gheloof ghebracht.

Wiebe vriendt / ghy sout beter in Augustino, dan in Seneca of Plato ghestudeert hebben / dan sout ghy gheant hebben dat ghe de Chzistelijcke leeraers meer achtende als de Heydensche.

Hoozt nu dan dien grooten meester / die alleen meer verstant heeft ghehadt in de Schziftuer / dan alle de Predikanten der Calvinisten saemen in een gheslampa: Hoozt hem eens utwe leste praetjens beantwoorden.

1. Wat onsen Salighmaker aengaet. Onsen Heere, segt hy: *Epist. 50 ad Bonifac. Tom 2 circa medium*, gebiedt eerst de ghenoodde te leyden naer dat groot avontmael, daer naer hoo te DWINGHEN: Want nae dat sijne knechten hem hadden gheantwoort: Heere, wy hebben ghehoort dat ghe gheboden hebt, en daer is noch plaets: Gaet uyt, seyde hy, op de weggen en tuynen; ende alle de ghene die ghe sult vinden, DWINGHT se binnen te komen: Wat is dit te seggen, dwinght se binnen te komen? misschien datmense soude dwinghen door den schrick van mirakelen? dat niet: Want daer waeren vele mirakelen gheschiedt voor de ghene die eerst waeren ghenoodt, en niet en quaemen, ende nochtans van dese seyt de Schrif-
ture datse niet ghedwonghen, maer enckelijck aengeleyt werden. Daerom ist dat de Kercke, door de macht, diese door de religie ende gheloove der Coninghen, op de n behoorlijcken tijdt ontfanghen heeft, de ketters en schif-
marcken

matyken DWINGHT binnen te komen, sy en hebben niet te klaghen datse bedwonghen worden.

In den selven brief sprecket hy aldus: waer sijn se die ghewoon sijn te roepen: 'T staet vry te ghelooen oft niet te gelooven? Aen wie heeft Christus GHEWELT ghedaen? wie heeft hy bedwonghen? Siet, sy hebben den Apostel Paulus, datse eerst in hem herkennen den dwinghenden Christum, daer naer den leerenden, eerst den slaenden, daer naer den troostenden: Waerom en soude dan de Kereke niet bedwinghen de verloren kinderen wederom te keeren, aenghesien dat de verloren kinderen andere bedwonghen hebben verloren te gaen?

In den derden boeck die hy gheschreuen heeft tegen den ketter Cresconius *Cap. 51*, seght hy: Te vergeefs roept ghy, laet jeder een in sijn vryheydt: Waerom en roept ghy oock niet, laet doot, slaghers en overspeelders, ende andere soodanighe in haere vryheydt? Nochans dese worden door rechtveerdighe wetten ghestraft. Godt heeft wel aen den mensch eenen vryen wille ghegheven, maer hy en heeft den quaden wille niet onghestraft willen laten.

Beraedt u nu eens / of met u selben alleen / of met uwen kercken-raedt / of gh'het lieber wilt houden met Plato en Seneca, ende met den ketter Cresconius, als met Augustinus.

Ammer / of ghy het hout met hem / ofte niet / hy heeft u Schryftuer-plaetsen aenghelwe en wt de welcke ghy (als ghe maer oogen en hebt) klaerlyck sien kent dat gh' u misgrepen hebt / segghende dat Christus niet gehoden en heeft de ongheloovighen te dwinghen tot de religie.

Aengaende het straffen oock met de doodt / hebben wy uwe ronde bekennenisse *Pag: 5.* daer ghe seght: verscheyden Christene weyfers hebben doots-straffen gestelt teghen dese ofte die ketteren als te sien is in corpore Juris. Maer ick en hebbe mi niet konnen onthouden van lachen als ick daer op uwe antwoorde las / te weten / dat dit menschelijcke wetten sijn / dien boelighens onderwoypen aen dwalinghen: Wel? of ick u vraghe of gh' onsepbbaer zijt om te bonnissen dat dit niet

niet gheschieden en magh?

Wat sout ghy my antwoozden? bedenckt u eens/ en
weer in 'het te segghen.

Ghy hebt oock vergheten het boeck ende Capittel
van Lactantius aen te wijzen / die ghy tot uw' hoordeel
citeert/ wijst ons de eyghen plaetse aen / op dat wy die
moghen naesien.

II. A R T I K E L.

Onwetenheyt van Daniel aengaende de
aenbiddinghe ende religieuse eere.

Afsoo Daniel van 't vijfde bladt/ tot 25, de Room-
sche Kercke besonderlyck niet en schijnt te tace-
ren/ sprekende meest in 't ghemeen / soo sal ick al dat
ghetuygh laten passeren als ons niet besonderlyck tae-
kende/ ten sy dat hy van de Thesis, dat is / van die al-
ghemeene spreuken of boozstellinghen / wilt komen tot
de besondere / ofte d'hypothesen, ende die aen de Room-
sche Kerck appliceren / dan sullen onse antwoozden
veredigh zyn.

Ick gaer dan ober / tot het 25 bladt / daer hy d'z
sucken in 't besonder opbadt teghen de Catholijcken.

Het eerste stuck is de aenbiddinghe, waer van hy soo
spreekt: De Roomsche Kercke wilt dat verscheyden
personen / als de Enghelen / de H. Maghet Maria,
andere verstorben Heylighen / midts-gaeters eenighe
heyliche dinghen en saeken / als het kruys / beelden/
reliquien Christi ende der Heylighen / met eene reli-
gieuse eere moghen en MOETEN ghe-eert worden.

Datmen 't mogen doen / is waer: Datmen 't MOE-
TEN doen / waer hebt ghy dit in onse boeken gelesen?
Wilt ghy ons komen onderwijzen / en zyt ghy noch soo
onweteende in 'e ghene wy leeren? Ick hebbe nu meer
als aen ses van uwe mede-predikanten met verschey-
den ghedruckte schriften ront uyt gheseyt dat se de
waerheyt spaerden/segghende/ dat wy die boozsejde
personen of dinghen MOETEN eeren: En komt ghy/
naer

naer al dit / wederom niet dese leughen te boozschyn-
ofte indien ghy myne schriften niet ghelesen en hebt /
stelt wy dan jemandt van onse treflycke schrybers op
het papier / die absolutelyck segghe dat wy het MOE-
TEN doen. 'E en is hier niet te doen met te segghen
al wat u in 't hooft komt / ofte wat ghy in de boeken
van uws-ghesinde ghebonden hebt (want ick en hebbe
tot noch toe niet eenen ghelesen die niet vol van mis-
slaghen en is) ghy moest onderhouden 't gene ghy een
ander Pag 22. wilt inscherpen / te weten / dat men den
staet vande quectie wel moet formeren, als men een an-
der wilt onderwyzen / waer in ghy terstone daer naer
schandelyck mist : Leert van booztaen uwe ghemeente
dat de Catholijcken noch heelden / noch Pelygen / niet
en MOEIEN, maer wel MOGHEN met eere achter-
volghen.

Laet ons nu hoorzen / wat seght ghy daer van : De
Ghereformeerde, seght ghy / en konnen dit niet toelzen,
maer oordeelen het selve afgodeiye te zijn.

Maer siet ghy niet dat ick u met den H. Jacobus
Cap. 4. v. 13. sal vraghen : wie zijn ghy lieden om dit
te oordeelen? Zijt ghy Propheten / ofte Apostelen die in
uw' oordeel niet en kont missen : hebt ghy de gabe van
onselbaerheyt? Wie zijt ghy? Want dat ghy hier et-
ne Schyftuere dzy ofte hier op malkanderen hoopt /
dat en kan uw' oordeel niet goet maeken : Want wy
hebben in den voorgaenden Artikel ghesien dat ghe-
bier Schyftuere-plaetsen booz gestelt hebt op de welt-
ke uwen eyghen Wybel met sijne aenmerckingen seght
dat ghe de Schyftuere niet en ber staet. Dochmans /
indien ghy meynt dat ghe nu wat beters hebt / stelt
het ons booz

Ghy seght booz eerst: De religieuse eere die hercont
wozdt aen schepselen is afgoderpe / ende strydt tegen
Matth. 4. 10, daer gesejt wozdt : Den Heere uwen God
sult ghy aenbidden, ende hem alleen dienen.

Doet sijnit ghy dese Schyftuere-plaetse hier soo plots
selijck op het papier sonder eenighe slot-reden / ofte
berklaeringhe? wat meynt ghy dan dat se soo klaer
booz u leght dat se gheen slot-redey van doen heest?

Wilt ghy klaer sien dat' er meer swarigheyt is dan ghy meent / ende dat uyt die Schrifteuer-plaetse niet een sler reghen het eeren vande Heylighen ofte Enghe- len (want dit is al een ding) / om dat Christus *Matth.* 22 v. 30. expresselijck seght dat de Heylighen sulen zijn ghelijck de Engelen in den hemel) besloten kan worden?

Antwoort m'eens als een kloeck man / ende seght my of dese slot-reden goet is: Paulus seght *1. Timoth.* 6. 16. Godt alleen is onsterflijck, Ergo de siele van den mensch en is niet onsterflijck: Ghy moet segghen dat dit niet en volghet: Alsoo en volghet het oock niet: Christus seght: Ghy sult uwen Godt alleen dienen; ergo men magh niemant anders dienen; andersins soude Paulus qualijck gheleert hebben als hy segde tot de Galaten *cap.* 5. 13. Dient malkanderen.

Ick vraghe ten tweeden of dese slot-reden goet is: Paulus *1. Timoth.* 1. 17. Eere ende heerlijckheydt zy aen Godt alleen, Ergo men magh niemant anders eeren / nochte verheerlijcken: ghy moet wederom seggen dat dese slot-reden niet en deught / andersins soude Godt selve qualijck gheboden hebben dat men Vader en Moeder sou eeren.

Ick vraghe ten derden of dit wel volghet: Christus seght: ghy sult den Heere uwen Godt aenbidden, Ergo men magh niemant anders aenbidden: ghy moet noch eens segghen dat dit niet en volghet; andersins souden de kinders van de Propheten *4. Regum.* 2. qualijck gheboden hebben als se Eliseus aenbaeden om dat den geest van Elias op hem ruste / dat is / om dat hy een Propheet was: Balaam soude oock *Num.* 22. 31 qualijck gebaen hebben om dat hy den Enghel die booz hem stont aenbadt, waer ober hy nochtans van den Enghel niet besifft en wiert.

Siet ghe noch niet dat het niet ghenoech en was die Schrifteuer-plaetse plotselijck te smijten op het papier sonder eenighe slot-reden te maeken? Want nu siet ghe / ten sy dat ghe heel blindt zijt / uyt dese daz ofte vier doozse de Schrifteuer-plaetsen / dat het gheensins en volghet dat men niemant anders en magh eeren, noch dienen, noch aenbidden als Godt / om dat de Schrifteuere

tuere seght : Ghy sult den Heere uwen Godt aenbidden,
ende hem alleen dienen.

Wat seght ghy hier op ? stemt ghy my toe dat wy
malkanderen wel moghen dienen, ghelijck Paulus seght?
en vader en moeder eeren, ghelijck Godt ghebiede : en
Prophten/ en Enghelen aenbidden/ ghelijck de kinde-
ren der Prophten/ ende Balaam ghedaen hebben: Ghy
moet my dit toestruimen of het u lief is of leedt /
Want de woorzen bande Schyftuere sijn klaer : Hoe
sult g'het dan maeken ? ofte waer henen nu met ulve
Schyftuer-plaetse om daer upt te besluyten dat wy
afgoderpe bedryben als wy de Heylighen/ ende Enge-
len/ eeren, dienen, ende aenbidden ?

Wilt ghy onderschept maken tusschen de Eere, dienst,
ende aenbiddinghe die wy Godt alleen schuldigh sijn/
ende tusschen de eere / dienst / ende aenbiddinghe die
wy moghen of moeten aen malkanderen, ofte aen onse
oversten, ofte aen vader en moeder betuyfen ? Dat is
dat wy oock segghen : Maer seght ons eens waer in
dat dit onderschept bestaet ? Ghy en kont my anders
niet antwoorzen als dat de eere, dienst, aenbiddinghe
die wy Godt schuldigh sijn / moet Godlijck sijn / ende
die wy aen de menschen betuyfen / moet menschelijck
sijn.

Maer hier mede en ben ick noch niet volbaen ; nu
moet ghy my boozders segghen waerom dat de eere
die wy Godt schuldigh sijn / moet Godlijck sijn /
ende de andere / menschelijck : Ghy en kont my gheene
andere reden gheben als om dat de eere/ dienst / ende
aenbiddinghe moet soodanigh sijn als de conditie ofte
weerdighejdt is van de ghene die men eert / dient/
ende aen-bide ; herbolghens dat de eere die men
Godt schuldigh is / moet Godlijck sijn om dat hy
Godt is, ende de eere die men aen de menschen be-
wyst moet menschelijck sijn / om datse van conditie
weghen menschen sijn : Studeert soo lanck als 't u
helieft / ghy en zyt my niet machtigh eenighe andere
reden te gheben.

Wel aen : Hier upt volghet nu nootsaekelijck dat wy
soo verre daer eenighe schepselen sijn die minder ban
conditie

conditie ende weerdigheyt zyn als Godt / ende nochtans meerder als enckele menschen / ist dat ick se eere / diene / ofte aenbidde volghens haere conditie of weerdigheyt / die eere / dienst / ende aen-biddinghe moet minder zyn als die men Godt schuldigh is / meerder nochtans als die men aen enckele menschen bewijst: Want soo als ghy / ende alle menschen wy moeten toestemmen / ghelijck de eere die wy Godt toe-draghen Godlyck is / om dat hy Godt is, ende die wy aen enckele menschen bewijzen / menschelijck is / om daese menschen zyn, alsoo moet het noot-saekelijck volghen / indien jemandt eere bewijst aen soodanighe schepselen die van conditie weghen minder als Godt / ende meerder als menschen zyn / dat die eere minder moet zyn als die men Godt schuldigh is / ende meerder als die men aen de menschen bewijst:

Maer de Enghelen ende Heylighen des hemels / zyn minder als Godt / ende meerder als menschen / Ergo de eere die men haer toe-draeghe moet minder zyn als die men Godt schuldigh is / ende meerder als die men aen enckele menschen bewijst: Soodanighe eere bewijzen wy aen de Enghelen ende Heylighen des hemels / Ergo 't is valsch dat die eere / dienst / ofte aenbiddinghe by ons afgoderij is.

Alsoo en heeft Balaam gheene afgoderij bedreuen als by enen Enghel aenbade / andersing soude hy blic ober van den Enghel buyten twyffel berispt zyn ghe-weest soo wel als ober sijne andere stucken; nochtans die eere en kost oock niet borgherlijck, noch niet menschelijck zyn, want Balaam wist wel dat hy enen Enghel booz-hadde die niet menschelijcx noch borgherlijcx hadde. Ergo.

't selbe is van de kinderen der Propheeten als sy Eliseus aenbaden: Want 't is seker dat sy hem niet en aenbaden als Godt / noch oock als een enckel mensch / maer als een heyligh Propheet / want sy riepen: Den gheest van Elias rust op Eliseus, en dit was de reden waerom dat sy hem aenbaden: Maer een heyligh Propheet zyn / is boven de menschelijcke conditie / ergo

ergo als de kinderen der Propheten Elifeus om die reden aen 'aden / die aenbiddinghe moest meerder als menschelijck zijn / ende nochtans niet Godlijck.

Maer ghy seght Pag. 27: *W* bidde de Roomsche de Heylighen aen met eene eere van minder graet als Godt / soo blijfse echter vande selve specie / dat is religieus ende Godts-dienstigh.

Dit is dan uw' argument: Die mindere eere die de Catholicken de Heylighen toe-draghen blijft Godts-dienstigh, ergo 't is van de selve specie met de eere die Godt alleen toe-komt / Ergo 't is afgoderye:

Siet nu wederom uwe ontwetentheyt: 't is eben eens of ick soo argumenteerde: *M*uggen en Olyphanten zijn beesten / ergo *M*uggen en Olyphanten zijn van de selve specie: Wat dunckt u / volght doe wel' alsoo en volght het oock niet: De eere die wy de Heylighen toe-draghen is Godtsdienstigh, Ergo sy is van de selve specie met de eere die Godt alleen toe-komt: Weet ghy dan niet quod sub uno genere possint esse species diversa die niet meer ghelykenisse en hebben met malkanderen / als eene *M*ugghe ende eenen Olyphant' alsoo en heeft de eere die wy de Heylighen toe-drage (schoon sy religieus ofte godts-dienstigh is) niet meerdere ghelykenisse met de eere die Godt alleen toe-komt / als eene *M*ugghe heeft met eenen Olyphant.

Leert op een ander tijdt beter argumenteren / ende niet meer enkelijck segghen / 't is afgoderye, men begaet afgoderye &c. dat en is niet anders als schizmaten sonder eenigh slot ofte reden.

Wwe andere schizmaten-plaetsen en zijn niet ten haer beter: De eerste is upt *Apoc.* 19. 10. Daer Ioannes viel booz de hoeten van eenen Engel om hem te aenbidden / maer den Engel en wild' er niet toelaten / segghende: *A*cabidit Godt.

Hebt ghy van dese Schizmatere niet anders te seggen als dit: of ick u toonde dat se booz ons is / wat soude ghy segghen? *I*ck toon'et: ofte Ioannes meynde dat het Godt selve was / die hem verscheen / of dat het een Engel was? *E*en van beyde moet waer zijn: meynde hy dat 't Godt was? met reden wiert hy

kerispe; want 't en was Godt niet: meynde hy dat
het een Enghel was: niet te win hy heeft hem aenbe-
den / waerom kerispe ghy ons dan / als wy doen het
ghene Ioannes ghedaen heeft:

Hoozt nu de antwoorde van uwe' meester / dat is /
van den H. Augustinus: Daerom / segt hy / *2. 61. in
Gen.* wiert Ioannes kerispe / niet om dat hy faelde in
de aenbiddinghe / maer om dat hy faelde in den per-
soon / meynende dat het Christus of Godt was. Kiest
nu dat ghe begheert: Wilt ghy gheen van beyde? he-
wijst dan dat gheen van beyde en bestaet; ende als ghe
dit sult ghedaen hebben / dan sal ick noch / tot eene
toe-maete / hjaeghen: Hoe dat Ioannes booz de tweede
keer (ghelijck ghe kont sien *Apos: 22. 8.*) den Enghel
heeft willen aenbidden? hadde hy dan alreede verghes-
ten dat hy een wegnigh te hozen hier ober kerispe
was? ofte en wilde hy misschien niet gheleert worden?
bedenck dit eens wel / ende siet hoe dat g'het kont af-
spelen: Ondertuschen en is'er niet meer apparen-
tie om upt dese schrijftuer-plaetse te slupten dat wy af-
goderge bedyghen met de Enghele t'eeten / als'er
apparentie is dat daerom die eere van de selve specie
is niet de eere die Godt alleen toekomt / om dat se reli-
gieus ofte godts-dienstigh is.

Ghy seght. *1. Coloss. 2. 18.* wozt den dienst vande
Enghele verhodden.

Siet uwen Bijbel nae / daer sult ghy vinden *Num.
70.* dat sommighe ten tijde van Paulus den dienst der
Enghele volghens de Philosophie van Plato wilden
inboeren.

Maer en moet van u niet hjaeghen wat booz eenen
dienst dit was / want ghy en kont dat niet weten als
upt d'oude schrijvers: hoozt die dan spreken.

Irenaeus seght *lib. 2. cap. 20.* dat sommighe op den tijt
van Paulus leerden dat de Enghele de werelt hadden
ghelichapen / verbolghens haer wilden gediend hebben
als mindere Goden / ghelijck se doek Plato daer booz
siet.

't selve gheruyghe Epiphanius *lib. 1. Contra Hareses,
Heresi 27.* Theophylactus *in hunc locum* seght dat se leer-
den

den dat het menschelijcke gheslachte van de Engelen/
ende niet van Christo verlost was.

Occumenius *hoc loco* seght / dat se ver boden tot Chri-
stum te gaen / waer se yden dat wy door de Engelen
MOESTEN tot Godt gaen / alsoo / seyt hy / hoochten sy
in eenen superstitieusen dienst der Engelen.

Dit gaet vast / want niemant / als dese ende andere
oude schryfters / en kan ons leeren wat dit hoorrent
dienst is ghetweest daer Paulus van spreekt / als dese
mannen ; g' hebt ghehoort hoedanigh dat hy ghetweest
is ; past hem nu eens / ist dat ghe kont / op de eere ofte
dienst die wy doen aen de Engelen : Wy en doen dat niet
als aen mindere Goden / noch als die het menschelijcke
geslachte verlost hebben met het ugeslupten van Christus,
noch met verbiede van tot Christum te gaen / soe als die
oude ketter's gedaen hebben / est daerom van het Con-
cillie van Laodicen *cap. 38.* als afgodissen verdoemt
wierden : Hoe sult ghe dan dien dienst passen op onsen ?

Ghy seght 3. Het Vader ons leert ons alleen aen te
hadden Onsen Vader die in de hemelen is, de welke waer
een is *Matth. 23. 9.*

Waer leert den Vader onse dat men den Vader AL-
LEEN moeten of maghen aenroepen ? die soude ick
gheerne eens upt de woorden Christi betrefsen sien.

Die lossigheyt laet ghy wederom blycken in de
schryftuere die volghet. Paulus, seght ghy / leere ons
Rom. 10. 14. dat wy niemant moeten aenroepen als in
den welken wy moeten ghelooven.

Paulus handelt daer van de Ioden die absoluutlyck
in Christum niet en ghelooften dat hy Godt / Saligh-
maker / ende onsen Verlosser was / daerom seght hy
seer wel / hoe sullen sy hem aenroepen / te weten / als
Godt / Salighmaker / ende Verlosser des wereltda /
daer se niet en ghelooven dat hy soodanigh is ? ende soe
is het waerachtigh dat men oock gherec Veplyghen en
magh aenroepen die men niet en ghelooft heyligh ofte
gheluck-saligh te zyn : Want jemandt aenroepen die
men niet en kent / noch en weet wat dat hy is / is rote-
pen teghen den wine.

Maer te segghen dat Paulus hier soude verbieden
alsoo

absolurelijk niemant t'aenroepen als Godt / verbol-
ghens dat dit sonder injurie Godts niet gheschieden
in haan / is opentlijck segghen dat Paulus stryde tegen
sijn selven : ofte ghy moet nootsakelijck segghen dat
hy onderschept heeft ghedaect tusschen aenroepen/
ende aenroepen / ende dat dit onderschept nergheens
anders in en besaet als in eene verscheiden maniere
aan aenroepen ; inder voeghen dat het aenroepen
Godts is eene herkennenisse van sijne opperste majes-
teit van de welcke / als de eerste fonteyne / alle vol-
maekte gaere moet afkomen; ende het aenroepen van
andere / is een ootmoedigh versoeck van haere ghebe-
den om dooz haer eenighe gaben van die eerste fonteyn
te berckijghen.

Wat dit soo moet wesen blyckt uyt verscheiden
plaetsen van sijne brieven daer hy de ghebeden ende
bystant versoeckt vande gheloobighen om jet te ver-
kerijghen van Godt. *Coloss. 4. 3.* seght hy : Bidt voor ons
dat Godt ons de goede ghelegentheydt (dit is de eyghen
bemerkingshe van ulven *Bijbel Num: 4*) ende vrymoed-
igheydt verleene om het Woordt des Euangeliums te
moghen verbreyden. *Rom: 15. 30.* seght hy: Helpt my met
uere ghebeden voor my by Godt, op dat ick magh verlost
worden van d'onghelooovighen die in Iudæa zijn.

Wat seght ghy hier op? heeft Paulus hiermede inju-
rie aen Godt ghedaen / ofte niet? Ghy moet segghen
dat neen / andersins sout ghy dien grooten Apostel
plichtigh maeken van grove misdaeden : Wel aen nu/
moet ghy niet bekennen dat het versoeken van bystant
ende ghebeden om jet te berckijghen van Godt / eene
schiere soorte van aenroepinghe is? Seght ghy dat
neen? waerom niet / aenghesien dat dit versoeck niet
anders en is als jemandt beroepen of toe-roepen?
Seght ghy dat ja? soo maek ick van dit argument:
Paulus heeft geroepen om de ghebeden en bystant (want
hy seght / bidt voor my, Helpt my) van de geloobighen
die noch sterflijck ende sondatighe menschen waeren/
ende nochtans en heeft hy hier mede gheene injurie
aen Godt ghedaen. Ergo veel meer magh men dit doen
sonder injurie Godts / ten opsichte vande geloobighen
als se

B

als se

als se nu onsterfijck / bezyjdt van alle sonden / en ghe-
lucksaligh zyn.

Daer hebt ghy nu de aentoeppinghe Pauli, ende sae-
men de onse / die meer verschilt van de aentoeppinghe
Godts / als Godt selve verschilt van de menschen en
Heplighen.

Al wat ghy boozder noch praet Pag. 26. van Chri-
stus, dat hy onsen middeiaer is / onse boozsprake by
den vader / ende soo boozts / stemmen wy altmael toe /
maer ghy / noch alle utwe ghelycke / en zyt niet mach-
tigh daer uyt te besluyten dat men de Heplighen niet
aentoeppen en magh op die maniere ghelyck nu ghy-
segt is.

Ick komme toe het eeren der beelden. Hier teghen
en hebt ghy niet meer als eene schyftuer-plaetse ghes-
stelt / maer slecht / sonder eens aen te sien waer van dat
Godt spreeckt / ofte hoe utwen Bybel dit heeft be-
klaert : Doch / (ghelyck ick ober al mercke) ghy zyt
wijser als utwen Bybel : utwe schyftuer-plaets is dese :
Ghy en sulc u voor de beelden niet buyghen , noch haer
dienen. *Exodi 20. 5.*

De questie is of Godt hier verbiedt alle beelden /
(gheene uytghenomen) te eeren / ofte te dienen?

'T is seker dat neen : Want hy en verbiedt gheene
eere noch dienst te doen / als booz die beelden die hy
verbiedt te maeken :

Maer de Calvinisten self moeten bekennen dat hy
hier niet alle beelden verbiedt te maeken :

Ergo sy moeten bekennen dat hy hier niet en ver-
biedt eere ende dienst te doen booz alle beelden.

Dat de Calvinisten moeten bekennen dat hier niet
alle beelden verboden en woorden / blyckt eerst uyt haere
ghegewoonte / want sy hebben niet'er daet eenige beel-
den niet alleen in haere huyzen / maer oock op haere
preeckstoelen.

Blyckt 2. uyt haere eyghen hemerckinghen die se op
die boozse schyftuer-plaetse ghestelt hebben / als
waer sy segghen *Nm: 6.* dat Godt hier verbiedt de
beelden van de sonne, maene, sterren, voghelen, men-
schen, viervoetighe of kruypende dieren, visschen, slan-
ghen.

gen, draken, Crocodillen, en schild-padden.

Onder dese beelden en binde ick niet verboden te zijn de beelden der Heylighen ofte bande gheene die geluckeligh syn in den hemel: Want al hoe wel dat Godt hier verbiedt oock beelden te maeken van al wat in den hemel is, nochtans en woꝝdt hier dooz den hemel niet anders verstaen als de locht, ende niet den oppersten hemel der salighen die ghemeenlijck uytghedrukt woꝝdt in het out Testament met dese woꝝden / Hemel der hemelen, ende de locht, alleen met dit woꝝden hemel, ghelijck men op hondert en hondert plaetsen kan sien: daerom segghen de Calvinisten seer qualijck in haere boossephe bemerckinge dat hier oock verboden worden de beelden der Enghelen.

Ergo dan / Godt en heeft hier niet verboden de beelden der Heylighen nochte der Enghelen: Want die beelden en sijn gheene beelden noch bande sonne, noch maene, noch sterren, noch voghelen, noch menschen &c. Maer hy en heeft gheene eere noch dienst verboden te doen als aen die beelden die hy hier in 't besonder verbiedt te maeken / ende van de Calvinisten besonderlijck opghereit worden:

Ergo hy en heeft gheene eere noch dienst verboden te doen aen de beelden der Heylighen, nochte der Enghelen.

Dit sijckt noch klaerder uyt andere plaetsen van de scrijtuere daer dit ghehote noch meer verklaert woꝝdt: Wilt ghy dan weten wat Godt eyghentlijck hier ghebidt ofte verbiedt? leest maer *Exodi 20. v. 23.* hier sult ghy vinden dat Godt niet anders en verbiedt als silvere ende goude Goden te maeken.

Maer onse beelden der Heylighen ofte der Enghelen en sijn gheene Goden:

Ergo onse beelden der Heylighen ofte der Engelen en worden van Gode niet verboden; verbolgens oock niet haer eenighen dienst ofte eere aen te doen aenghesien dat Godt niet in 't ghemeen alle beelden verbiedt te eeren ofte te dienen / maer alleen van die / die welcke hy daer in 't besonder verbiedt / ende booz Goden worden ghehouden.

Maer ghy seght Pag. 27. Wi en bidde de Roomsche de beelden niet aen in haer selven gheconsidereert als hout ende steen / noch de selve updzuckelijck tot Goden maeken / dienbolghens daer in niet en begaen afgoderpe teghen het eerste ghebodt / soo begaense nochtans afgoderpe teghen het tweede ghebodt verbiedende gantschelijck de beelden te eeren of sieh daer booz te bugghen / alsoo de selve interpretative ende by verklaringhe van saeken daer dooz tot afgoden worden.

Dit is noch een bande plompste slaghen die ghe gedaen hebt : Want aenghesien dat ghy bekennt dat wy niet en strijden teghen het eerste ghebodt om dat wy onse beelden niet en maeken tot Goden / soo moet ghy dan oock bekennen dat in 't eerste ghebodt gheene andere beelden als van Goden verboden worden / dienbolghens dat Godt in het tweede ghebodt niet anders verboden en heeft als dienst ende eere te doen aen de beelden der Goden :

Maer nu bekennt ghy dat onse beelden gheene beelden van Goden en zijn: Ergo nu moet ghe bekenne dat Godt niet verboden en heeft aen onse beelden eere ende dienst te doen : Hoe kunnen sy dan / dooz die eere ende dienst die wy haer doen / afgoden worden ? Want / ofte wy herkennense te bozen als Goden / of niet: Ghy en kont nu niet segghen dat wy se te bozen herkennen booz Goden / (want ghy hebt nu datelyck het contrarie bekennt) ergo wy en kunnen haer noch formaliter, noch interpretative niet eeren / noch dienen als Goden: Ergo onsen dienst en is noch formaliter, noch interpretative, gheene afgoderpe.

Laet ons nu hoozen of ghe noch meer sulcke slaghen hebt : Ghy seght Pag. 28, dat wy groote afgoderpe begaen met de aenbiddinghe bande geconsacreerde Hostie / in / en bukten de Misse.

Maer in is toch dese afgoderpe ghelegghen ?

Ghy antwoort / om dat wy het byodt aenbidden, Dit is immers de waerheyt ghespaert : Want wy ghelooben / ende hebben dursentmael de Calvinisten hier in oertuyghe / dat'er gheen byodt meer en is / hoe kunnen wy dan byodt aenbidden ?

Ghy seght: Dat dit eene dwalende opinie is/ ende dat het ons van gheene afgoderge bezyden en kan/ en dat wy beter behoorden te weten.

Wat moeten wy weten?

Wat'er gheene veranderinghe / seght ghy / van 't hooft in 't lichaem Christi en is.

Wie seght dat? Ghy? en uw' ghelijcke? ist daerom waer? weet ghy dan niet dat ghe al te laet in de werlt ghekomen zijt om ons te leeren? ende dat ghe niet uyt de Schryfueren en hebt kunnen aenwijzen dat Christus of sijne Apostelen / ofte Euangelisten erghens gheseyt hebben dat hy gaf eene figure of teeken sijn' lichaems? en wilt ghy lieden ons komen leeren? Doch hier-naer breeder daer van.

III. ARTIKEL.

Onwetentheyte van Daniel aengaende de Rechtveerdigh-mackinghe.

De questie is hier / of wy dooz onse goede wercken in den staet van gratie ghedaen / den hemel kunnen verdienen / of niet? wy segghen dat ja / en ghy seght dat neen? Maer hoe sult ghy uw' segghen prouberen?

Ghy stelt ons eenen hoop schryfuer-plaetsen dooz / allenlijck aenwijfende de Capitels en versen, misseghen om dat men niet en sou sien dat'er niet eene van alle te propooste en dient.

Dooz eerst dan / wy stemmen u toe al wat Paulus seght Rom. 3. 24. 25. 28. Item Cap. 5. v. 9. 10: Want hier en seght Paulus niet anders / als / ofte dat de Heydenen gherechtveerdicht worden / om niet, uyt genade, sonder de wercken: Niet wonder / want soo lanck als de Heydenen waren / dat is / bukten het waere geloof / en koften alle haere wercken / oock de beste / niet haeren om haer te hzenghen tot het waere gheloof ende rechtveerdighyde; oversulcx dat se daer toe gekomen waren was uyt lautere ghenade / sonder haer wercken:

ken: maer wat ghelykenis is'er tusschen Heydenen ende gheloobigghen?

Ofte Paulus spreeckt van de Ioden, en seght datie niet gherechtveerdicht en konnen worden dooz de wercken van haere Wet / naemelyck dooz de besnydenisse: volght hier uyt dat de Christenen niet gherechtveerdicht en worden dooz de wercken van de Wet Christi?

2. Stemmen wy toe het ghene Paulus seght. 1. *Corinth 5 21.* dat wy de rechtveerdigheyt Gods worden in Christo: Wie heeft daer oyt aen ghetwyffelt? want buyten Christum en kan niemant gherechtveerdicht worden om dat de wercken niet verdienstigh en konnen zyn als dooz de verdienstien / ende kraecht van het bloede Christi dat hy dooz ons heeft vergoten.

3. Wy stemmen u toe met vollen monde het ghene den selven Apostel seght *Galat. 2. 16.* ende *5. 4.* te weten dat den mensch niet gherechtveerdicht en wordt uyt de wercken der Wet: Van wat wet spreeckt Paulus hier? Had ghy utwen Bybel wel inghesien die soude u geseyt hebben *Num. 75.* dat hy hier spreeckt van de Wet Moysis, of van de Ioodsche Wet, soo der zeden als ceremonien, waer onder naemelyck begrepen wordt de Besnydenisse / ghelyck men uyt den boozsejden brief Pauli kansien: Maecht nu eens uw argument / ende besluyt hier eens uyt dat den mensch niet gherechtveerdicht en wordt dooz de wercken van de Wet Christi, die ghesondeert ende gheboutot worden op het ghehoore Iesu Christi.

4. Wy stemmen u toe de spreuke van den H. Paulus *Ephes 1. 7.* daer hy seght: Wy hebben in Christo de verlossinghe dooz sijn bloede, de verghevinghe der misdaden nae de rijckdommen sijnder ghenade: Want 't is ghelyck utwen Bybel wel seght *Num. 24.* cene overgrootte ende overvloedighe ghenade gheweest dat den sonde Gods dooz sijn eyghen bloede ende doot ons heeft komen verlossen: maer 't sou een sekerp berstant moeten zyn die hier uyt dese slot-reden sou konnen trecken: Ergo wy en worden niet gherechtveerdicht dooz onse wercken.

5. Wy stemmen u toe dese woorden vanden selven
 Apostel *Philip. 3. 9.* op dat ick in Christo ghevonden
 worde niet hebbende mijne rechtveerdigheyt die uyt de
 Wet is, maer die door 't gheloove Christi is. Dat is
 recht dat wy begheeren/ naemelijck dat wy onse eygen
 rechtveerdigheyt hebben / niet dooz de Wet Moylis die
 nu afgheschafst is/ maer dooz het geloof Christi, en dooz
 de wercken die men daer op houwt/ naemelijck/ gelijk
 utwen Bybel hemerckt *Num: 42.* dat wy om Christi
 wille gheerne berdzaghen alle Iyden/ kruys/ ende ber-
 dzagginghen/ om alsoo te komen tot de opstandighe der
 dooden, dat is/ tot de eeuwighe heerlijckheyt ende ghe-
 lucksaligheyt. Knoopt nu dit altemael saemen / ende
 ghy sult bebinden dat Paulus hier seght / dat hy niet
 alleen dooz de rechtveerdigheyt Christi, maer oock dooz
 sijne eyghen, ende dooz het berdzaghen van Iyden en
 kruysen/ ghesondeert op het gheloof Iesu Christi, sal
 saligh worden.

6. Wat de woorden *Ioan 1. 7.* aengaen / ghy moet
 hier gheslufte ofte ghedroomt hebben/want daer en staet
 anders niet als dat Ioannes den dooper ghekomen is
 om van het licht te ghetungghen / op dat se alle dooz
 hem (dat is/ dooz Ioannem seght utwen Bybel *Num 19.*)
 souden ghelooben. Wat kan dit ter sake doen om te be-
 wijzen dat wy uyt de wercken niet gherechtveerdighe
 en worden?

Hier mede vallen alle utwe spillen in v' affchen / met
 al wat'er volghet; want wy stemment u altemael toe/
 ende nochtans onse leere van de rechtveerdighe-mae-
 kinghe blijft soo vast staen als eenen muer: Wy stem-
 men u oock toe dat Christus te bergheefs soude gestoz-
 den zijn / en dat hy ons ydel soude ghetworden zijn / in-
 dien wy wilden gherechtveerdighe worden dooz de
 wercken van de loodsche Wet/ ghelijck de Galatten be-
 gheerden. *Galat. 2. 21,* ende *5. 4.* Alsoo stemmen wy
 eyndelijck toe dat de Ioden dooz haere eyghen gherech-
 tigheyt / dat is/ dooz die van haere Wet (soo als utwen
 Bybel selbe bekent *Num 5.*) niet gherechtveerdighe en
 koften worden *Rom. 10. 3.* Maer al wat wy toestemmen
 en scrijdt teghen ons niet/ gelijk ghe nu dooz de oogh
 hebt

hebt ghesien: Soo moet ghe dan andere schrijvers
plaetsen gaen op-soecken om onse Leer bande Rechts-
veerdigh-mackinghe te bestrijden.

Maer ghy seght noch voorders Pag 29. datmen
niet met allen aen syne eyghen werken / verdiensten /
ende voldoeninge en mach toe-schrybbē / maer alles aen
Christo als den eenighen ende volkomen Saligh-
macker:

Hoe bewijst ghy dit?

Eerst upt *Ahor.* 4. 12. 1. *Timoth* 2. 2. 1. *Cor.* 1. 30.
etc. daer Christus gheseyt wordt te sijn onse saligheyt,
verlosser, heylighmacker, middelaer &c.

Maer upt ghy ten eersten beslyt dat wy de volheyt
der ghenade Christi te kozt doen / ende vertrouwen op
eenen ydelen middel.

Die consequentie en deught niet: Want by den Co-
ninc is de volheyt des machts / daerom nochtans en
doen wy aen die macht niet te kozt noch en vertrou-
wen op gheenen ydelen middel / wanneer wy by de
Ministers des Coninc gaen om yet te verkrijghen:
Want ghelyck die Ministers niets en kunnen doen
sonder de macht vanden Coninc / alsoo en kunnen
voek de Heylighen ende Engelen die Ministers Gods
sijn / *Hebr.* 1. 4. niet doen sonder de ghenade Christi:
Want al wat'er is moet van de volheyt deser ghenade
ontfanghen, *Ioan* 1. 16. alsoo blijft die volheyt in Chri-
sto, alhoewel datse mede-gedeelt wordt aen syne Mi-
nisters.

Ghy beslyt 2. dat wy afwijken van de supberheyt
des Evangeliums om dat'er staet *Ah.* 4. 12. De salig-
heyt en is in gheenen anderen als in Christo, ende *Hov.*
7. 25. dat hy volkomentlyck kan saligh maken de ghene
die door hem tot Godt gaen.

Dit altemael segghen wy mede: Want al wat de
Heylighen booz ons kunnen verkrijghen moet geschie-
den dooz Christum, ende niet dooz haer selven / om dese
wille dat alle haere verdiensten van niemant anders
en kommen als van Christo, ende haere gebeden geen
kracht en hebben / als dooz Christum, gelijck de Room-
sche Kercke dit openlijck ghetuyghet wannest sy alle
haere

gare ghebeden sluyt met dese woorden: Door onsen Heere Iesum Christum &c.

Shy besluyt 3. dat wy een ander fundament leggen/ daer nochtrins 1. Cor. 3. 11. staet dat'er geen ander gheleghet kan worden dan 't ghene gheleydt is, het welcke is Iesus Christus

Dese slot-reden en deught wederom niet: Want alsoo soude Paulus oock een ander fundament gheleyde hebben als hy de ghebeden der gheloobighen verjocht om hem te helpen by Godt: sijn dan de Verplighen in den hemel van minder conditie of macht als de lebende menschen? ofte bidden sy vooz de lebende menschen niet: hoe seght dan den H. Ioannes Apoc. 5. 8. volgens de verklarunghe van uwen Bybel Num. 20. dat de Verplighen in den hemel niet alleen danck-segginghen maect oock andere ghebeden hzenghen vooz den throon Gods?

Shy besluyt 4. Dat wy ten deese eenen anderen wegh in slaen / om dat Christus seght Ioan. 14. 6. Ick ben den wegh: Niemandt en komt tot den Vader dan door my.

Heest Paulus oock eenen anderen wegh in-ghegaen als hy vooz de gheloobighen ginck by den Vader? Want hy seght: Helpt my met uwe ghebeden by Godt: Waer blijft Christus hier?

Shy besluyt 5. dat wy afwijken van het Catholijck gheloof: Want dat is / seght ghy het Catholijcke ende aller Verplighen gheloof de saligheydt te soecken alleen in Godts barmhertigheyt / ende Christi lijden ende boldoeninghe / als blijkt uyt Ephes. 2. 8. 9. Vyt gemade zijt ghy saligh gheworden door het gheloove, ende dat niet uyt u, het is Godts gave, niet uyt de wercken, op dat niemant en roeme.

Dese schyftuer plaetse en doet hier niet een stercken ter saeke om uw' slot-reden goet te maeken: Ick loone dat uyt uwen Bybel: Want indien ick braghe wat dese woorden Pauli 2. 1. 2. 3. te seggen sijn/wanneer hy van die van Ephesien schryft datse eertyts wandelen onder de macht des satans in de begeerlijckheden des vleeschs etc. Alwen Bybel antwoort hier op Num. 3.

dat Paulus spreekt van den staet in den welken die van Ephesien waren / eerste bekeert wierden tot het gheloove in Christum, ofte / als sy noch Heydenen waren: daerom boeght'er den boozsende Bijbel noch by Num. 9. dat Paulus dit doet, om te bewijzen dat de bekeeringe der Ioden soo wel als der Heydenen uyt enckele ghenade gheschiedt was

Dit is recht dat wy begheeren: Want gene wercken en konnen haten ter saligheyt die buyten't gheloove Christi ghedaen worden / maer de wercken de welke die van Ephesien booz haere bekeeringhe hadden ghedaen / waeeen ghedaen buyten't gheloof Christi: Ergo die wercken en kosten haer gheensins haten ter saligheyt: Wanneer sy dan bekeert wierden tot het gheloof / dat gheschiedde uyt louter ghenade / ende verholghens niet uyt hare bozighe wercken.

Hier en hebt ghy dan niet anders ghedaen als onse eyghen leere bevesticht: Maer hoe sult ghy nu hier uyt besluyten dat onse wercken ofte verdiensten niet en haten ter saligheyt als se ghesondeert worden op het gheloof: Iyden / ende veldoeninghe Christi: aenghesien dat Paulus in't selve Capittel v. 10. sprekende van de ghene die nu gheloobigh sijn / seght / datse sonden wandelen in goede wercken, ghelijck se te voren gheswandel hadden in sonden v. 11. 12. Siet nu boozhetes het 4. 5. 6. Capittel / daer en sult ghy niet anders vinden als eene lyste van goede wercken die den Apostel van de Ephesianen wilt ghedaen hebben / segghende ten lesten Cap. 6. v. 8. Alle goet dat jeder een sal ghedaen hebben sal't selve van den Heere ontfanghen, dat is / seght utwen Bijbel Num. 15. den loon daer van ofte wel de vergeldinghe Colof. 3. 24, Ergo niet uyt enckele ghenade ghelijck als se bekeert wierden / maer uyt de goede wercken dooz het bloedt Christi als se nu ghelobigh waeren ghetworden: Want daer en kan gheenen loon, veel min vergeldinghe sijn sonder verdiensten: Maer Paulus seght dat de goede wercken der ghelobighen niet alleen en sullen gheloont, maer oock vergolden worden: Ergo Paulus seght dat de goede wercken der ghelobighen verdienstigh sijn bande saligheyt

geyt/ dienbolghens oock van de rechtveerdigh-mae-
tinghe.

Welcke zijn nu uwe andere schryfuer-plaetsen om te
besluyten dat wy afwyken van het Catholijke geloof?

AA. 10. 43. seght ghy / staet dat een jehelijck die in
Christum ghelooft verghevinghe der sonden ontfanghen
sal door sijnen naeme.

Ick antwoorde met uwen Bijbel *Num.* 43. Dat is
te segghen/ door hem ofte om sijnen t'wille, als wesende
de ghene die voor onse sonden eene offerande gheworden
is, ende daer door eene eeuwige versoeninghe voor alle
die in hem ghelooven, heeft te weghe ghebrachte.

Dit is de eerste ende eenighe fonteyne uyt de wel-
cke alle verdiensten moeten spruyten: Du moet ge too-
nen uyt dese plaetse / dat die fonteyne in onse goede
wercken niet en vloeyt om de selbe verdienstigh te
maeken door Christum, ende om sijnen t'wille, dat is/
om het bloedt dat hy heeft vergoten aen 't kruys.
Ick te eens uw' verstant hier te werck om dit uyt dese
boogaende schryfuer te bewijzen: Kont g'het niet
doen / soo en is 't anders niet als eenen ydelen slagh in
de locht.

Boozders seght *Pag.* 30 dat *AA.* 15. 11. staet: Wy
ghelooven door de ghenade des Heeren Iesu Christi saligh-
te worden.

Dat is te segghen/ seyt uwen Bijbel *Num.* 28. door
het liden ende gherechticheyt Iesu Christi daer hy ons de
ghenade Gods mede verdient heeft.

Seer wel ghesent: Want dat Christus booz ons ge-
leden heeft / is uyt loutere ghenade gheschiedt / om dat
nocht mensch noch Enghel soo eene jonste door eenighe
goede wercken verdient hadde / noch verdienen en
konst / ter oorsake van de onyndelijcke werdeeringe van
die berlossinghe de welke Christus Godt ende mensch/
booz ons uytghewerckt heeft: maer hoe volghet hier
nu uyt dat onse goede wercken door dat liden Christi
niet verdienstigh gheworden en zijn.

Endelijck seght ghy dat *Rom.* 6. 23. staet / Het eeu-
wigh leven is eene genaden ghifte door Iesum Christum.
Aenghesien dat ghe dese schryfuer-plaetse / naer
uwe

uwe ghelwoonte/ daer wederom enkelijck boozgheselt
hebt als of er niet op te segghen en viel/ hoorz wat
uwen meester Augustinus daer van gheseyt heeft *de*
Gratia & libero Arbitrio Cap. 8. 9. 15. 16. 20. 21.

Uyt die plaetse/ segt hy/ van Paulus, en ont staet geen
klejne questie/ die wy dooz de hulpe Godts sullen ont-
knoopen: Want ist saeken dat het eeuwighe leuen dooz
de goede wercken ghegheben wordt / ghelijck de H.
Schijsturee opentlijck seght: Godt sal aen een jegelijck
gheuen naer sijne wercken: Hoe kan dan het eeuwighe
leuen een ghenadighe ghifte zyn / aenghesien dat de
ghenade niet ghegheben en wordt dooz de wercken/
maer dooz niet / ghelijck den Apostel seght: Aen de
ghene die werckt en wordt den loon niet toe-ghereken-
nae de ghenade, maer nae de verdienste? en voeght'er
datelijck hy: Ist eene ghenade, ergo niet uyt de wercken,
andersins de ghenade en is nu gheene ghenade: Hoe is
dan het eeuwighe leuen ghenade het welck uyt de wer-
cken vercreghen wordt? dese questie dunckt wy niet te
konnen ont-knoopt worden / ten sy dat men verstaet dat
voock onse goede wercken / dooz de welke het eeuwighe
leuen ghegheben wordt / behooren tot de ghenade
Godts/ ghelijck Christus seght: Sonder my en kont ghy
niets doen; ende den Apostel self / als hy gesept hadde:
Ghy zijt saligh gheworden door de ghenade door het ge-
loof, ende dat, niet uyt u selven, maer't is eene gave Godts
niet uyt de wercken, op dat jemant sich niet en verheffe.
Hy heeft wel ghesien dat de menschen kosten dencken
dat dit soo gheseyt was als of de goede wercken niet
nootsakelijck en waren aen de gheloobighen/ maer het
ghehoof alleen haer ghenoech was/ ende wederom dat
de menschen sich ober haere goede wercken kosten
verheffen / als of sy uyt hun selven ghenoechsaem
waren om die wercken te doen; daerom heeft hy'er
terstont hy-ghedroeght: Wy zijn sijn maecksel ghescha-
pen in Christo Iesu in goede wercken, die Godt voor-
bereyt heeft op dat wy in de selve souden wandelen: Wat
is dit te segghen? naer dat hy de ghenade Godts ghe-
retommandeert hadde / seght hy: Niet uyt de wercken,
op dat jemant misschien sich niet en verheffe? Hy gheeft
de

te reden / te weten / want wy zijn sijn maecksel ghescha-
pen in Christo Iesu in goede wercken. Hoe seght hy dan:
Niet uyt de wercken, op dat niemant sich en verheffe?
hoozt / ende verstaet: Niet uyt de wercken als wesende
de uwe, ende uyt u selyen, maer als wesende die / in de
welcke u Godt heeft ghemaectt ende gheschapen / niet
mer die scheppinghe dooz de welcke wy menschen ghe-
worden zijn / maer dooz die scheppinghe dooz de welcke
wy een nieuw schepsel sijn gheworden in Christo. Wy
worden dan ghemaectt ende gheschapen in de goede
wercken die wy niet en hebben bereypt gemaectt; maer
die Godt heeft bereypt op dat wy in de selve souden
worden. Ouersulcx / alderlieffste / ons goet leben en
is anders niet als de genade Godts / huyten twijffel is
oock het eeuwigh leben / (het welck booz het goet le-
ben ghegheben wordt) ghenade Godts; want dat
wordt oock booz niet ghegheben / want het goet leben /
booz het welcke het eeuwigh ghegheben wordt / is oock
ghegheben booz niet / maer aenghesien dat het eeuwigh
leben eenen loon is booz 't goet leben / ende eenen loon
als uyt rechteberdigheyt / alsoo wordt d'ene gratie
ghegheben booz d'andere: Want dat blijft waerach-
tigh dat Godt aen een jehelijck sal gheven naer sijne
wercken.

Dit altemael berklaert hy met wegnighe woorden
in *Euchiridio cap. 107.* segghende: Den Apostel noemt
het eeuwigh leben (het welck sekerlyck eenen loon is
vande goede wercken) ghenade: Want de goede ber-
diensten des menschs sijn oock gaben Godts / booz
welcke verdiensten als het eeuwigh leben ghegheben
wordt / wozt gratie booz gratie ghegheben.

Verstaet ghe die wel / Domine Daniel? en siet ghy
noch niet dat het wel saemen staet dat het eeuwigh le-
ben ghenade is / ende dat wy nochtans het selve booz
de verdiensten van onse goede wercke verdienen? Want
de schijstuerre / gheijck Augustinus seet wel bemerckt /
seght het klaer alle beyde.

Verstaet g'het noch niet? hoozt dan wat den H. Pau-
lus seght 2. Cor 3.5. Wy en zijo, seght hy / uyt ons sel-
ven niet bequaem om jet te dencken, dat ons tot de salig-
heyt

heyt brenghe (soo als uwen Bybel dit verklaert) maer onse bequaemihheyt is uyt Godt: alsoo en zyn wy uyt ons selben niet bequaem om jet goeds te doen dat ons tot de saligheyt hzenghe/ als dooz de gratie Godts/ die ons bequaem maect om wercken te doen die ons tot de saligheyt konnen hzenghen: dat Godt ons die bequaemighet gheeft/ is syne ghenade/ ende dat wy dooz onse wercken verdienen/ is die bequaemighet die ons Godt heeft ghegheben op dat wy in goede wercken souden wandelen/ ende ons niet verheffen als of wy onse goede wercken dooz onse eyghen krachten bande natuere/ ende niet dooz de kracht Godts/ die ons bequaem maect om goede ende verdienstige wercken te doen/ het eeuwich leven verdienen.

Woeck nu/ als een man/ ghy die alle Roomsch-ghefinde wilt controlieren/ controleert hier oock eens Augustinum. Die van uwe eete roepen gheduerigh dat men de eene schryfuer moet verklaeren dooz d'andere: Dit heeft Augustinus hier pertinent wel ghebaen/ ende alsoo onse eere hebesticht; stelt nu eens uwe argumenten hier teghen/ om te sien of ghy wijser zyt als uw meester: Maer wacht u van sijne spreken booztaen te verkozten of te verdraepen/ ghelijck ghy terfont hier-naer doet/ als of Augustinus van uw' gheboelen ghetweest waer.

Want soo doet ghy hem spreken uyt sijn Manuale cap. 22. Mijne verdienste is Godts ontferminghe.

Waerom hebt ghy verstaeghen het ghene terfont doer op volght: te weten: My en ontbreken geene verdiensten, soo lanck als dien Heere der ontferminghen niet ontbreken en sal, de beirmhertigheden des Heeren sijn veel, ende ick ben veel in verdiensten.

Soo handelt ghy oock met hem als g'hem uyt het 9. boeck der Belydenissen cap. 13. doet segghen: Wee oock het prijselijck leven der menschen, soo ghy Heer het sonder beirmhertigheyt sout ondersoeken!

Waerom hebt ghy achter ghelaten de woorden die hier op volghen: naemelijck/ Heere, soo wie aen u optelt sijne waere verdiensten, wat telt hy u anders op als uwe gaven?

Wadt ghy dese woorden daer hy gheboeght dan soude men dooz d'ooghen ghesien hebben dat Augustinus hier selbe met ons leert / te weten / dat wy oprecht ende waere verdiensten hebben / maer dooz de gratie Gods / ende niet upt ons selben / ofte onse eyghen haechten.

Wat aengaet het ghene Augustinus sou segghen *Præf. in Psalm. 33.* Wilt ghy vreemt zijn vande ghenade, soo roemt uwe verdiensten, hier toont ghy noch eens uwe onwetentheyt: Want die woorden en zijn op die boogheselde plaets niet te binden: Doch/ ghenomen sonder: Wie en weet niet dat niemant sonaer berouwenheyt synen roem en magh draeghen ober syne verdiensten: Wat wonder dan dat hy byemt soude zijn van de ghenade die dit doet/ aenghesien dat de Schryfvere seght *Iacob. 4. 6.* dat Godt wederstaet aen de hoochreidicheit?

Ghy sult oock noch eens moeten lesen het ghene Augustinus seght *lib. 4. ad Bonifac. cap. 4.* Want ofte ghy hebt het niet verstaen upt onwetentheyt / ofte ghy hebt hem bedrieghlyck boogheselt upt moetwilligheyt / als ghy hem niet anders doet segghen als dit: Christus alleen heeft sonder quade verdiensten op hem ghenomen de straffe, op dat wy door hem sonder goede verdiensten, de ghenade souden verkrijghen.

Beudeert nu eens op al het ghene dat hy dooz ende hier seght / ende indien ghy eenigh verstant hebt / ofte niet hartueckigh en zijt / ghy sult moeten bekennen dat Augustinus hier niet anders en leert als dat niemant vande menschen de doot ende het lijden Christi berdiene heeft / maer dat dit upt loutere ghenade geschiedt is: Dit blijkt klaer / onder andere / upt dese syne woorden: Geluyck ons Godt niet schuldigh en was eenigh goet te gheuen alsoo en moect Christus niet quaets lijden: Want hy en was niet ghehouden syneu sone te laten sterben dooz ons / om dat Christus gheene straffen / ende wy / sou een ontwerdeerlyck weidaet niet en verdienden.

Maet beter en handelt ghy met de andere Waders: Want als ghy Bernardus *Serm. de Annuntiat. Maria* doet hoogen: Ghy en kont het eeuwigh leven door gheene verdien-

verdiensten verdienen, ghy en hebt niet ghesien wat'er
bolghde / naemelyck: Alle onse verdiensten zijn gaven
Godts, maer wat zijn alle verdiensten ten opsichte van loo-
eene groote glo. ic?

Siet ghe nu wel dat Bernardus alle verdiensten niet
upt en sluyt / noch en berwerpt? maer dat hy niet an-
ders en seght / als dat wy niet en kunnen verdienen
als dooz de gratie Godts die ons de bequaemigheyt
gheeft om te verdienen? Doch soo de eeuwighe gloze
onepndelijck is / soo en souden wy de selve dooz onse
verdiensten / die altydt epndelijck blyven / niet kunnen
verdienen / ten waer / dat Godt t' onswaert sijne ghe-
nade gheroont hadde als hy ons om onse verdiensten /
saemen gheboeght met de verdiensten van synen sone /
het eeuwighe leven beloofte ende toe. gheschickt heeft.

Dit is 't dat oock Eusebius Emiffenus leert als hy
seght: De toekomende saligheyt kan wel verkregen,
maer niet ghewerdeert worden.

Epndelijck als ghy ons boozstelt Bellarminus ende
den H. Thomas als of sy de eyghen verdiensten ber-
wierpen / ghy stelt u tot spot bande gheleerde die alle-
gaer wel weten dat dese twee leeraers groote booz-
staenders van de verdiensten gheweest zijn / ghelijck het
klaer blycke upt hunne schriften: maer ghy en siet soo
verre niet dat het wel saemen staet dat jemandt leere
dat onse goede wercken verdienen / ende nochtans sich
booz Godt veroodtmoedige als of hy gheene verdien-
sten en hadde / soo als den H. Thomas, Bellarminus, en-
de meest alle de heplighste personen gedaen hebben.

Als ghe nu komt tot het wederlegghen van onse ar-
gumenten Pag. 31 dan speest ghy den meester als of
ghy eenen anderen Pythagoras waert. Want als wy
schriftuer plaetsen by-bzenghen die klaerder zijn als
het licht banden middagh / naemelyck upt den H. Iaco-
bus Cap. 2. v 21. 22. 23. 24 25, als / dat Abraham wyt
de wercken, naemelyck door het offeren van synen sone
is gherechtveerdicht gheweest, Rahab van ghelycken / en
dat den mensch niet alleen door het ghelooft, maer oock
door de wercken gherechtveerdicht wordt &c.

Men moest weten / seght ghy / dat den Apostel Iaco-
bus

als hier niet anders en leert / als dat Abraham en Ra-
 chab, gheboont hebben dat se te bozen dooz het geloof
 gherechtbeerdicht waren / en dat de goede wercken/
 wesen waeren van haer gheloof.

Wat is magistraliter ghesproken / als ghe seght men
 moeten weten dat den Apostel dat leert: waer staet dat
 ghescheyden dat men dit moeten weten?

Om dat den Apostel / seght ghy / te bozen ghesepde
 hadde: Toont my uw' gheloof uyt de wercken.

Dit is het slechtste bescheedt dat ick noch ghehoort
 hebbe: Wat meent ghy dan / dat het teghen malkan-
 deren strijdt / dooz de wercken gherechtbeerdicht te
 worden / ende sijn gheloof uyt de wercken te toonen?
 meent ghy het niet? soo en is ulve slot-reden niet een
 waer mispel weert: meent ghy het? soo sal ick dan
 verwachten dat ghe ons desen teghen-strijdt aenwijst.

Overtuffchen kan een yeder nu sien hoe dat ghe
 omganginght ende speelt met de schysfuere / want daer
 te vrede eben klaer seght den mensch wort niet door het
 gheloof alleen, maer oock door de wercken gherecht-
 beerdicht, ende / Toont uw' gheloof uyt de wercken,
 daer laet ghy het eerste bozen / om het tweede te
 wapen naer ulwen kop: waerom en draeyt ghy niet
 weder het tweede naer t'eerste / als t'eerste naer t'
 tweede?

Maer ghy seght dat dit niet en kan sijn om dat Ia-
 cobus alsoo soude teghenspreken aen Paulus, leerende
 Rom. 4. Galat. 3. dat de rechtebeerdigheyt uyt den ge-
 boorte is / ende oock aen den gantschen teneur des E-
 uangeliums.

Wat sijn immers lustighe kinder-paerjens: want
 ick en sie niet waerom dat ghe niet liever de plaetsen
 van Paulus uyt en leght nae de plaetsen van den Apo-
 stel Jacobus, als contrarje: want die van den H. Iaco-
 bus en konnen niet klaerder sijn / ende aengaende die
 van den H. Paulus, utwen eyghen Bp'tiel / ghelijck wy
 boven 'etoont hebben (bekent / ende de eygen woort-
 ten van den H. Paulus wijzen t' oock ngt) dat hy niet
 anders en seght / als dat de Christenen dooz de wert-
 ken van de wet Moysis niet en konnen gherechtbeerd-
 dighe

dichte woorden: maer iacobus spreekt van 'de werken die in het waere gheloobe gheschieden: inder borghen dat dit seer wel saemen staet / te weten dat men doot de werken van de wet Moysis niet gherechtveerdicht en worde / ghelijck Paulus seght / maer dat men gherechtveerdicht wort doot de werken die in t'waere gheloobe gheschieden / ghelijck iacobus seght. Doch t'is te verghaefse ghepzaet teghen menschen die gheen ander fondament en hebben als haere eyghen phantasie ende vernuft / noch gheene andere preuen als haer enckel segghen sonder eenighe slot-reden.

HET II. DEEL.

Van de HH. Sacramenten.

I. ARTYKEL.

Onwetentheydt van Daniel aengaende den H. Doop.

Aengaende dit H. Sacrament / seght ghy Pag. 31. dat de Roomsche ghesinde het selbe ghecorumpereert ofte mishandelt hebben / om dat se aen het onwendigh water hadt toeschrijven de afwaschinge der sonden / ende leeren dat Christus aen t'water de kracht heeft ghegheben van ons te heyligen / ende ons te verderbaren tot een ghesesselijck leven.

Ghy moest'er by gheboeght hebben. Dat het water niser een instrumentele oorzake is / ende dat noch maer ten deele / als mede-werkende oorzake met de woorden ofte soame des Doops.

Doch laet ons hooren hoe ghy onse leere bestrijdt. Ghy seght dat de schrijtuere duydelijck leert dat den onwendighen doop ons niet en behout.

Maer seght de schrijtuere dit?

Ghy stelt ons eerst doot / 1. Pet. 3. 21. daer den apostel